

УДК 340.155.2 (091) : (436)+(439) : (477.83/.86) : 349.6

Л.Я. Коритко

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Прикарпатського юридичного
інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ АВСТРІЙСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ТА ГАЛИЦЬКОГО КРАЙОВОГО ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ХІХ ст.

Постановка проблеми. У наукових працях сучасних істориків права знаходимо твердження, що на др. пол. ХІХ ст. в Австрії сформувалася система права, яка складалася з таких галузей, як конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне право, цивільний та кримінальний процес. Норми, які регулювали природоохоронні відносини, тобто відносини з приводу охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки, життя і здоров'я людини, містилися в багатьох державних та крайових нормативно-правових актах. В австрійському праві др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст. природоохоронні відносини, (зокрема, водні, лісові, земельні, з приводу полювання та рибальства, гірничі) регулювалися, в основному, нормами цивільного, адміністративного та кримінального права.

Ступінь наукової розробки проблеми. Австрійське природоохоронне право ХІХ – поч. ХХ ст. науковці досліджували в контексті самостійних наукових проблем. Окремий підрозділ монографії Р. С. Кіріна «Історія гірничого права» [1] присвячено австрійському гірничому праву на західноукраїнських землях ще з ХVІ аж до поч. ХХ ст., де дано короткий опис Галицького крайового гірничого закону 1884 р. Р. В. Петрів у монографії «Східна Галичина у складі Австрійської імперії

(історико-правовий аспект)» цілий розділ присвятив законодавчій базі Австрії та Східної Галичини, зокрема кодифікації законодавства. Природоохоронне законодавство автор окремо не виділяє, але згадує державні Закон про води 1869 р. та Гірничий закон 1854 р. Відмітимо й праці В. М. Клапчука та О. Р. Проціва.

Вивченням права південно-західної Галичини займається І. Я. Терлюк, який характеризує тогочасні збірники-правотарі, зокрема, укладений в 1909 р. суддею Ф. Евиним, де подано витяги з нормативно-правових актів земельного законодавства. Втім, природоохоронне законодавство не є предметом дослідження даних науковців.

Постановка завдання. Тому, метою даної наукової розвідки є дослідження співвідношення австрійського державного та галицького крайового законодавства ХІХ – поч. ХХ ст., яким врегульовані природоохоронні відносини.

Виклад основного матеріалу. Австрія на той час була за формою державного устрою складною державою – імперією. Як відомо, імперії – це такі складні й великі держави, які об'єднують інші держави або народи внаслідок завоювань, колонізації, які складаються з головної держави (метрополії) та колоній. В адміністративному відношенні Австро-Угорщина (з 1867 р.) ділилася на складові частини (коронні землі або краї). Східна Галичина входила до Австро-Угорщини в складі коронного краю Галичини і Володимирії (Лодомерії) з Великим Князівством Краківським.

Конституція Австрії 1867 р. відносила до відання крайових сеймів розгляд справ місцевого значення, причому значення другорядного. Законодавством було передбачено досить широкі права імператора відносно крайових сеймів. Так, постанови сеймів набували чинності за умови затвердження їх відповідним міністром і санкціонування документів імператором, тобто рішення крайових сеймів ставали фактично правовими актами імператорської волі [2, с. 59].

Серед державних природоохоронних законів основними вважаємо Лісовий закон 1852 р., Гірничий закон 1854 р., Водний закон 1869 р. Деякі природні об'єкти одночасно були врегульовані і крайовим

законодавством з урахуванням специфіки розташування цих об'єктів, потреб їх використання в народному господарстві. Зробимо спробу порівняти деякі державні та галицькі крайові нормативно-правові акти.

Перш за все зазначимо, що в австрійському праві були розбіжності щодо визначення правового становища речі (об'єкта) відносно власності. Австрійським державним Цивільним кодексом 1811 р. встановлено такі форми власності: державна, гмінна, приватна та власність монарха, яка проголошувалась як неподільна та недоторканна.

А от дороги (і, вочевидь, земельні ділянки, якими вони прокладені) в Австрії поділялися на приватні та громадські (публічні – Л. К.). Громадські, в свою чергу, поділялися на дороги державного значення, крайові, повітові та гмінні. Такий порядок встановлений австрійським крайовим адміністративним законодавством 1867 р. щодо управління публічними дорогами. За крайовим законом від 1907 р., яким врегульовано питання будівництва і утримання громадських (публічних) недержавних доріг, недержавні дороги були поділені на дороги крайового значення, дороги повітового значення, громадські залізничні доїзди, дороги гмінні першого класу, дороги гмінні другого класу [3, с. 101].

Охорона та використання об'єктів тваринного світу здійснювалася нормами державних законів: Законом про полювання 1849 р., Законом про рибальство від 25 квітня 1885 р. А також досить ґрунтовно врегульована й галицьким крайовим законодавством. В 1869 р. виданий Галицький закон від 19 липня, який забороняв полювання та продаж альпійських тварин, які водяться в Татрах, та диких кіз. У 1874 р. прийнятий крайовий Закон про охорону деяких видів тварин від 21 грудня, під правову охорону якого підпадали птахи, кажани та їжаки. Через місяць виданий Закон про охорону тварин від 30 січня 1875 р. Його нормами заборонялося здійснювати полювання, вилов та забій тварин, птахів у певні періоди року.

5 березня 1897 р. прийнятий Мисливський закон для Галичини, тому, всі попередні мисливські закони скасовувалися, крім закону від 19 липня 1869 р. Його нормами регламентовано спосіб проведення аукціонів на право полювання, оплату за оренду, повноваження органів влади (повітової та гмінної) при наданні права полювання, права та обов'язки

органів повітової влади щодо визначення факту нанесення збитків та їх оцінки, порядок оскарження дій влади, повноваження виконавчих органів повітової влади та Галицького намісництва, а також органів місцевого самоврядування (гмін) щодо нагляду та адміністрування закону.

16 липня 1909 р. прийнятий новий Галицький мисливський закон. Суттєвою відмінністю закону 1909 р. від попереднього було те, що під тиском селян проведення аукціону на право полювання визначалося законодавчо. Аукціон по наданню в оренду спільного мисливського ревіру (угіддя) проводила гмінна влада, тоді як законом 1897 р. ці повноваження належали державній повітській владі. Термін надання права полювання становив не менш як шість років. В. М. Клапчук і О. Р. Проців зауважують, що дуже великим поступом, який захищав права селян у законі 1909 р., було те, що організація аукціону про здачу в оренду права полювання у збірному мисливському ревірі повинна була організовуватись у гміні. Організатором аукціону був керівник гміни, який завжди прихильніше ставився до селян, які його вибирали, ніж староста, який був представником державної виконавчої влади. Відповідно до вимог закону, відмовити у здачі в оренду права полювання можна було лише особі, яка не мала права отримати дозвіл на зброю, тоді як в попередньому мисливському законі ставився цілий ряд вимог щодо права оренди мисливських угідь [4, с. 266].

Серед крайового законодавства знаходимо й Галицький крайовий закон про рибальство від 31 жовтня 1887 р., а також, перед тим, 19 листопада 1882 р. виданий крайовий закон, яким передбачалися деякі заходи щодо розвитку рибальства у водному середовищі краю.

На території імперії діяв Водний закон від 30 травня 1869 р., § 27 якого передбачено, що видання подальших правових постанов щодо регулювання водних відносин покладено на крайове законодавство. Тому, для коронного краю Галичини був виданий крайовий Водний закон від 14 березня 1875 р., що містить 100 параграфів.

В державному Водному законі 1869 р. охорона тваринного світу врегульована нормами IV Відділу «О рыболовномъ оуправненіи», що складається з § 19, яким передбачено, що право рибальства не повинно

суперечити іншим правам використання вод. Ця норма простежується і в Галицькому законодавстві: § 39 крайового Водного закону 1875 р. встановлено, що «оуправнени до рыболовства не мають права супротивляти ся виконуваню иныхъ правъ до оуживаня воды», але можуть вимагати відшкодування понесеної шкоди за рішенням адміністративних органів влади або суду [5, с. 86].

У Галицький крайовий закон 1875 р. в 1909 році (закон від 16 вересня 1909 р.) були внесені зміни, які стосувалися дозволів на спорудження будівель на водах, певних загорож. Для цих цілей необхідно було одержати дозвіл органів влади. Щодо таких будівель у приватних водах, то одержання дозволів було необхідним лише тоді, якщо будівлі чи споруди впливають на «чужі права або на якість, біг чи висоту води в публічних (державних – Л. К.) водах» [6, с. 218].

Відповідно до Розпорядження міністерства сільського господарства (землеробства) за погодженням з міністерствами внутрішніх справ, юстиції і торгівлі від 9 липня 1875 р., виданого для Галичини, Володимирії та Краківського королівства, проводився водний кадастр, та для цього коронного краю, встановлено види знаків для визначення рівня води. Розпорядження видано на виконання § 24 Галицького крайового Водного закону 1875 р.

Гірничі відносини в імперії були врегульовані нормами державного Гірничого закону від 23 травня 1854 р. 11 травня 1884 р. виданий Закон для Галичини, яким врегульовано право видобутку мінералів, які використовуються заради гірничих смол (бітумів), що їх вміщують. Закон містить всього 15 параграфів. Нормами § 13 визначено, що подальші законні вимоги щодо врегулювання права видобутку вказаних корисних копалин (мінералів) будуть встановлюватися крайовим законодавством. Особливо це стосується управлінських питань, повноважень гірничої влади та поліції, гірничих урядів. Законом докладно врегульований порядок надання гірничого відводу «нафтового поля», можливість об'єднання двох і більше земельних ділянок, наданих для видобування цих корисних копалин в одне «нафтове поле» за судово або нотаріально засвідченими заявами їхніх власників (§ 5).

Власне на виконання приписів цього закону 17 грудня 1884 р. був

прийнятий крайовий Гірничий закон, що налічує X Розділів, поділених на 52 параграфи. Бачимо, що деякі питання були додатково конкретизовані крайовим законом з урахуванням специфіки та потреб Галичини. Зокрема, згідно § 14 Закону від 11 травня 1884 р., на всі корисні копалини (мінерали), які використовують заради гірничих смол, що їх вміщують не поширювався § 3 державного Гірничого закону 1854 р. Тобто, фактично були внесені зміни в Гірничий Закон щодо певних видів корисних копалин на території конкретного коронного краю. Адже, нормою § 3 державного закону 1854 р. встановлено виключне право «Всеvyšочайшого Владдателя» (монарха) розпоряджатися надрами [7, с. 705]. Загальнодержавним та крайовим законами 1884 р. встановлено право розпорядження вищевказаними корисними копалинами для власника ґрунту (землевласника). Р. С. Кірін роз'яснює, що корисні копалини (нафта і озокерит) залишались приналежністю землеволодіння, але право їх видобутку можна було за рішенням власника відділити від права власності на поверхню землі та розглядати як самостійне право [1, с. 74].

Висновки. В імперії відносини з приводу охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки, життя і здоров'я людини, регулювалися нормами державного та крайового законодавства.

Основними нормативно-правовими актами, які регулювали охорону тваринного світу на українських землях Східної Галичини, були австрійські державні закони від 1849 р. (полювання) і від 1885 р. (рибальство) та Галицькі крайові закони від 1869, 1874, 1875, 1882, 1887, 1897, 1909 рр. Вони видавалися в міру потреби врегулювати охорону тих об'єктів тваринного світу, що не були врегульовані попередньо. Цими законодавчими актами були встановлені певні правила та заборони щодо здійснення користування об'єктами тваринного світу на території Східної Галичини.

Водні відносини регулювалися державним Водним законом 1869 р. Для Галичини видано крайовий Водний закон 1875 р., розпорядження міністерств сільського господарства (землеробства) за погодженням з

міністерствами внутрішніх справ, торгівлі, юстиції 1875 р., якими впорядковано ведення водного кадастру, встановлення знаків для визначення рівня води та ін.

В імперії діяв державний Гірничий закон 1854 р. На території Східної Галичини до нього додався Галицький крайовий закон 1884 р., виданий, відповідно до державного закону. Ним врегульовано порядок користування надрами, видобутку корисних копалин на території коронного краю. На виконання цього закону також видавалися міністерські розпорядження.

Література

1. Кірін Р. С. Історія гірничого права : навч. посібник / Р. С. Кірін. – Дніпропетровськ : Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2011. – 246 с.
2. Гончаренко В. Законодавчі органи Австро-Угорської монархії під час перебування в її складі західноукраїнських земель / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 4 (43). – С. 52–60.
3. Моряк-Протопопова Х. Правовий статус та повноваження Галицького Намісництва (1849–1918) / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична : збірник наукових праць. – Випуск 52, 2011. – С. 96–103.
4. Клапчук В. М. Лісове та мисливське господарство Галичини : [монографія] / В. М. Клапчук, О. Р. Проців / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2011. – 432 с., іл. : 165, табл. : 98, бібл. : с. 414–431.
5. Оустава водна зь дня 14. Марта 1875, обовязуюча для Королевства Галиції и Володимирії вразь зь Великимь Княжествомь Краковскимь // Вьстникь законвь и роспоряженій краєвьхь для Королевствав Галиції и Володимерії разомь сь великимь Княжествомь Краковскимь. – Рокь 1875. – № 38, часть XV : выдано и розослано дня 10. Юнїя 1875. – Львовь : Зь печатнь Л. І. О. Рогоша, 1875. – С. 75–104.
6. Закон з дня 16. вересня 1909, змінючий постанови §§ 41 і 87 краєвого закона водного з дня 14. марця 1875 В. з. кр. Ч. 38 // Вістник законів і розпоряджень краєвих для Королівств Галичини і Володимирії враз з Великим Князівством Краківським. – Річник 1909. – № 135. – Львів : З друкарні В. Лозинського. Під зарядом Й. Недопада, 1909. – С. 218–219.
7. Цьсарській патенть зь дня 23. Мая 1854, (вь Вьстнику державныхь законвь, числ. 146, части LIII., изданной д. 22. Червца 1854), котрымь выдає ся для цьолого объему Державы общій горничій законь // Вьстникь краєвого Правительства для оуправительственной области Намьстничества вь Львовь. – Рокь 1854. – № 242, отдель первый, часть XLII : выдана и розослана дня 6. Грудня 1854. – Львовь : Вь ц. к. Галиційской скарбово-державной типографїи, 1854. – С. 702–766.

Анотація

Коритко Л. Я. Співвідношення австрійського державного та галицького крайового природоохоронного законодавства XIX ст. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу співвідношення австрійського державного та галицького крайового законодавства XIX – початку XX століття, яким на той час були врегульовані природоохоронні відносини в Австро-Угорській імперії та коронному краї Галичини і Володимирії (Лодомерії) з Великим Князівством Краківським.

Ключові слова: природоохоронне законодавство, Галичина, Австро-Угорська імперія.

Аннотация

Коритко Л.Я. Соотношение австрийского государственного и галичского краевого природоохранного законодательства XIX в. – Статья.

В статье анализируется соотношение австрийского государственного и галичского краевого законодательства, что регулировало природоохранные отношения в Австро-Венгерской империи и коронном крае Галичины, Лодомерии и Краковского Королевства.

Ключевые слова: природоохранное законодательство, Галичина, Австро-Венгерская империя.

Summary

Korytko L. Ya. Correlation of Austrian State and Galician Local Nature Protection Legislation of XIX century. – Article.

This article analysis correlation of Austrian state and Galician local legislation of XIX – beginning of XX century which at that time regulated nature protection relations in Austrian-Hungarian Empire and crown land of Halychyna and Lodomeria with the Grand Duchy of Cracow.

Key words: nature protection legislation, Galicia, Austrian-Hungarian Empire.

